

**БАЛА БАКЧАДА БАЛДАРДЫ СОЦИАЛДАШТЫРУУ БАГЫТТАРЫНЫН
БИРИ – ОЮН ИШМЕРДҮҮЛҮГҮ
ОДНО ИЗ НАПРАВЛЕНИЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ ДЕТЕЙ В ДЕТСКОМ
САДУ–ИГРОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ
GAME ACTIVITY IS ONE OF THE DIRECTIONS OF SOCIALIZATION OF
CHILDREN IN KINDERGARTEN**

***Аннотация.** Бул макалада мектепке чейинки балдарды социалдаштыруу багыттарынын бири катары – оюн ишмердүүлүгү тууралуу сөз болмокчу. Мектепке чейинки куракта бардык жаңы нерсе оюн аркылуу жакшы өздөштүрүлөт. Макалада ошондой эле мектепке чейинки билим берүү уюмунун баланын социалдаштыруу процессинин эффективдүүлүгүндөгү ролу жана педагогикалык жамаат менен баланын ата-энесинин өз ара аракеттенүүсүнүн маанилүүлүгү аныкталган.*

***Аннотация.** В данной статье пойдет речь об игровой деятельности как об одном из направлений социализации детей дошкольного возраста. В дошкольном возрасте все новое осваивается через игру. Также в статье определена роль дошкольной образовательной организации в эффективности процесса социализации ребенка и значение взаимодействия педагогического коллектива и родителей ребенка.*

***Abstract.** This article will talk about game activities as one of the areas of socialization of preschool children. In preschool age, everything new is mastered through game and play. The article also identifies the role of the preschool educational organization in the effectiveness of the child's socialization process and the importance of the interaction between the pedagogical team and the child's parents.*

***Түйүндүү сөздөр:** Бала бакча, ата-эне, тарбиячы, социалдаштыруу, инсандар аралык мамилелер, оюндар, мектепке чейинки билим берүү*

***Ключевые слова:** детский сад, родители, воспитатель, социализация, межличностные отношения, игры, дошкольное образование.*

***Keywords:** Kindergarten, parents, educator, socialization, interpersonal relations, games, preschool education.*

Дайыма өнүгүп, өзгөрүп жаткан заманбап коомдо адамдын жеке сапаттарына белгилүү бир талаптар коюлат. Бул талаптар башка адамдар менен эффективдүү өз ара аракеттенүү жөндөмүн, активдүүлүктүн жана жашоонун өзгөрүшүнө оңой көнүү жөндөмүн камтыйт. Азыр көп адамдар башка адамдар менен тил табышууда кыйынчылыкка дуушар болушат. Мына ушундан улам азыркы дүйнөдө социалдаштыруу процессине көп көңүл бурулууда. Ал эми өз ара аракеттенүү, башка адамдар менен баарлашуу, адамдарды, курчап турган дүйнөнү, өзүн урматтоо, коомдогу жүрүм-турум эрежелерин жана нормаларын үйрөнүү, уруксат берилген чектерди белгилөө мезгил социалдаштыруу үчүн эң позитивдүү болуп эсептелет, ал эми мунун баары мектепке чейинки куракта түзүлөт жана өнүгөт.

"Социалдаштыруу" түшүнүгү коомдун толук укуктуу мүчөсү катары белгилүү бир коомдо ийгиликтүү иштеши үчүн зарыл болгон билимдердин, баалуулуктардын жана нормалардын белгилүү бир системасын өздөштүрүү процесси катары чечмеленет.

Учурда коом адеп-ахлаксыз, асоциалдык жашоо образын карманган адамдардын көбөйүшүнөн жапа чегип жатат. Бул изилдөөчүлөрдү адамдын социалдашуусунун баштапкы этабын, башкача айтканда үй-бүлөнүн жардамы менен социалдашуусун изилдөөгө түртөт.

Балдардын инсандар аралык мамилелери жана инсандын социалдашуусу көптөгөн кризистерге жана тоскоолдуктарга дуушар болгон карама-каршы жана татаал процесс, ал эми мектепке чейинки курактагы балдардын социалдашуусу баланын андан аркы ийгиликтүү өнүгүүсүнүн маанилүү этабы болуп саналат.

Дагы бир жолу белгилеп кетким келет, мектепке чейинки курак баланын социалдашуусу үчүн эң оптималдуу жана маанилүү мезгил болуп саналат. Бул куракта бала сүйлөө көндүмдөрүн активдүү өздөштүрүп, коомдогу ченемдер жана эрежелер жөнүндө билимге ээ болуп, аларды сактоого үйрөнөт, курдаштары жана чоңдор менен баарлашууга үйрөнөт. Мектепке чейинки куракта оюн активдүүлүгү жана баарлашуу басымдуулук кылгандыктан, баланын оюн жана баарлашуусу аркылуу коомго аралашуусу жеңил болот.

Оюн иш-аракети учурунда баланын ой жүгүртүүсү, эс тутуму, көңүл буруусу, эрки, сезимдери, фантазиясы, сүйлөө жөндөмдүүлүгү өнүгөт. Ат түгүл изилдөөгө таянсак баланын физикалык жана руханий күчү да өнүгүүдө болот.

Балдар абдан байкагыч жана тууроочу. Ошондуктан балдар көбүнчө айланадагы дүйнөдөн көргөндөрүн оюнда чагылдырышат. Бул оюн аркылуу коомдун балдардын көзүнө кандай көрүнөрүн жана анын бул оюнга стихиялуу же аң-сезимдүү түрдө кандай таасир эткенин көрүүгө болот.

Эгерде оюндун технологиясын эмоционалдык көз караш менен карай турган болсок, анда ал феноменалдуу жана башка билим берүү технологияларынан айырмаланып турат. Оюн балдарга түрдүү көңүл ачууну жана ырахат тартуулайт, ошону менен бирге оюн коомдогу жашоо үчүн зарыл болгон адеп-ахлактык жүрүм-турумдун үлгүлөрүн түзөт.

Оюндун жүрүшүндө алган билимин өздөштүрүү менен бала өзү жашаган өлкөнүн маданияты жана дүйнөнүн маданияты менен таанышат. Оюн балага коомдук тажрыйбаны өздөштүрүп, аны жеке менчигине айлантууга мүмкүндүк берет. Мындан тышкары, оюн бала менен анын теңтуштарынын ортосундагы активдүү байланышты камтыйт. Бул башка адамдар менен баарлашуу жана өз ара аракеттенүү деңгээлин өнүктүрөт. Мындан тышкары, оюнда бала өзү үчүн жаңы болгон кыймыл-аракеттерди өздөштүргөнгө үйрөнөт, кыйынчылыктарды жеңүүгө үйрөнөт жана балада эркти башткаруу сапаты да өсөт. Дал ушул оюнда баланын психикалык активдүүлүгү өнүгөт, анткени оюн жаңы маселелерди чечүүнү талап кылат, ошондой эле бул милдеттерди дайыма татаалдатат. Бала оюндун эрежелерин сактайт жана башкалардын пикирин эске алат, ал өзүнүн иш-аракеттери оюндун бардык башка катышуучуларына ылайыктуу экендигин түшүнөт.

Оюндун түрлөрүн белгилей кетсек, алардын төмөндөгүдөй түрлөрү бар:

Ролдук оюндар. Алар баланын социалдык жана коммуникативдик өнүгүүсүнүн маанилүү каражаты болуп саналат. Алар коомдогу жүрүм-турумдун эрежелерин жана нормаларын үйрөнүүгө, белгилүү социалдык көндүмдөрдү жана жөндөмдүүлүктөргө ээ болууга жардам берет. Оюнда балдар оюндун сюжетине ылайык ар кандай кырдаалдарды жана ролдорду ойноп көрүшөт, оюнда алган көндүмдөрү келечекте чыныгы жашоодогу көйгөйлөр менен күрөшүүгө жардам берет. Ролдук оюндар адамдардын ортосундагы мамилелердин нормаларын изилдегендиктен, оюндун негизги мазмунун коомдогу

жүрүм-турум нормалары түзөт. Бул оюндарда тарбиячы балдарды оюн аракеттерин туура аткарууга үйрөтүп, балдарды өз алдынча ролдорду бөлүштүрүүгө шыктандыруусу талап кылынат. Балдардын коммуникативдик тажрыйбасын калыптандыруу үчүн тарбиячы терс эмоцияларды жеңүү үчүн шарттарды түзүп, ошондой эле оюнга мүнөздүү төмөнкү сапаттардын таасирин жоюшу керек: ишенбөөчүлүк, текебердик, таарынчаактык, уялчаактык жана башкалар. Ошондой эле, тарбиячы баланын баарлашуу жөндөмүн өнүктүрүүгө жардам бере турган балдар үчүн белгилүү бир оюн тапшырмаларын коюшу керек.

Бирок, ролдук оюн бул жамааттык оюн экенин унутпашыбыз керек, анда коммуникация эки багытта: аткаруучулардын ортосундагы байланыш жана каармандардын ортосундагы байланыш. Каармандардын ортосундагы баарлашуу процессинде чоңдор дүйнөсүндөгү кырдаалдар, мамилелер, жүрүм-турум түрлөрү моделделип, ойнолот. Ал эми аткаруучулардын ортосундагы баарлашуу учурунда коллективдеги балдардын ортосундагы мамиле түзүлөт.

Ролдук оюндар командада иштөө көндүмдөрүн үйрөтөт, ынтымактуу жана көз карандысыз команданы түзөт.

Дидактикалык оюн. Ошондой эле балдардын интеллектуалдык жана эмоционалдык чөйрөсүнө таасир этүүчү, өз алдынча чечим кабыл алуу жөндөмүн калыптандыруучу, кызматташуу көндүмдөрүн үйрөтүүчү тарбиялоонун жана окутуунун каражаты – дидактикалык оюн эсептелет.

Дидактикалык оюндар баланын психикалык өнүгүүсүнө багытталган, бирок бул оюндардын пайдасы да баланын аны чечүүдөгү кубанычынан көз каранды экенин эстен чыгарбоо керек. Сандалган оюндардын бардыгы балдардын билим берүү уюмдарында колдонулат, балдардын билим берүү уюмдарындагы бардык иштер Билим берүүнүн Кыргызстандагы мамлекеттик билим берүү стандартынын жардамы менен жөнгө салынат, бул стандартты ишке ашыруу балалыктын ички баалуулугун жана өзгөчөлүгүн камсыз кылууга жардам берет. Мектепке чейинки билим берүү уюмдарында баланы социалдаштыруу боюнча иш бир нече багыттар боюнча жүргүзүлөт:

- Чоңдор жана курбулар менен өз ара аракеттенүүнү жана баарлашууну өнүктүрүү;
- Коомдогу жүрүм-турумдун эрежелери жана нормалары менен таанышуу;
- Курчап турган дүйнөгө, адамдарга, өзүнө, үй-бүлөсүнө сый мамилени өнүктүрүү;
- моралдык-этикалык баалуулуктарды өздөштүрүү;
- Эмгекке позитивдүү мамилени өнүктүрүү;
- Көз карандысыздыкты өнүктүрүү, ошондой эле өзүнүн ишмердүүлүгүн өзүн өзү жөнгө салуу.

Белгиленген багыттарда иштөөдө эң жакшы натыйжага ата-энелердин жана педагогикалык жамааттын биргелешкен ишинин аркасында жетишээрин белгилей кетүү керек. Мектепке чейинки билим берүү мекемелеринде балдардын социалдаштырууда, аларга эмоционалдык колдоо көрсөтүүдө, социалдык көндүмдөрдү жана баалуулуктарды үйрөтүүдө, мекеме менен кызматташууда жана окуу процессине катышуусун камсыз кылууда ата-энелер тарбиячылардан кем эмес ролду ойнойт. Ошондуктан, балдардын социалдашуусунда эки тараптуу иш жүргүзүү алардын социалдашуу маселелерин жана пайда болгон ар кандай көйгөйлөрдөн тез жана ылдам чыгуу шарттары түзүлөөрүн баса белгилегибиз келет.

Адабияттар

1. Асанова Ж. “Студенттердин педагогдун кесибине үйрөтүүнүн теориялык – практикалык негиздери” Бишкек – 1999. – 250 бет.
2. Барсанаева Дж.С., Дунганова Дж.Э., Джумагулова Ч.А. “Оюн ишмердүүлүгү жана социалдык көндүмдөр Бишкек – 2011. – 185 бет.
3. Абузярова Л. А. Предметно-развивающая среда ДОУ // Ребенок в детском саду. — 2009. — № 6.
4. Бондаренко А. К. Дидактические игры в детском саду: Книга для воспитателя дет. сада. М.: Просвещение, 1991.
5. Газизова, Ф. С. Сюжетно-ролевая игра как средство развития коммуникативных способностей детей старшего дошкольного возраста / Ф. С. Газизова, И. Е. Нургатина, А. Ш. Гиниятуллина // Молодой ученый. - 2019. - № 22(260). - С. 411-414.